

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 011281
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
חלק ראשון – הבנה והבעה – 50 נקודות
חלק שני – לשון – 50 נקודות
פרק א: שם המספר ואותיות השימוש
פרק ב: תחביר / פרק ג: מערכת הצורות – יש לבחור באחד הפרקים
סך הכול – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: דף עזר (נספח 2).
- ד. הוראה מיוחדת: יש לענות על השאלות בגוף שאלון זה לפי ההוראות.
שימו לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
נספחים: נספח 1 – מאמרים; נספח 2 – דף עזר.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק ראשון – הבנה והבעה

שאלה 1

בפסקה ה' הכותב טוען שמטרת הנימוסים, ומה שהם משיגים בפועל, היא יצירת שוויון בין בני האדם: העצירה הקצרה בשעת המעשה המנומס מאפשרת לנו לראות את הזולת ומזכירה לשני הצדדים שהם "באותה הסירה" ושווים מבחינה אנושית – "תודעה חיה ונוכחת של השוויון בין בני האדם". עמדה זו סותרת את התפיסה שרווחה בחברה הישראלית החלוצית (פסקה א'). חברה זו ראתה בנימוסים סמל של "העולם הישן" – עולם של מעמדות נוקשים ושל הייררכייה, כלומר של חוסר שוויון, שממנו רצתה להשתחרר; לכן הצברים העדיפו את ה"דוגרי" כדי לבטא שוויוניות.

שאלה 2

א. (1) הטענה של האחרים: מחוות הנימוס (כללי הנימוס) צבועות ומלאכותיות.
(2) דעת הכותב: ייתכן שמחוות הנימוס צבועות ומלאכותיות, אך חשיבותן רבה, משום שהן מבטאות הכרה בזולת ובמצבו.

ב. כן, כותבי המאמרים האחרים עשויים להסכים עם דעתו של כותב מאמר 1: גם הם מכירים בכך שהנימוס עשוי להיות מלאכותי או צבוע, ובכל זאת רואים בו דבר חשוב.
ביסוס ממאמר 2: "המטרה של התנהגות מנומסת היא למנוע פגיעה בזולת" (פסקה א'); "הנימוס חיוני במיוחד ביחסים עם זרים, והוא מתבטא בצורך לכבד אותם ולא לפגוע בהם" (פסקה ה'). (אפשר גם: "אני סבור כי מאחר שהנימוס מבטא התחשבות בזולת, הוא צריך להיות מכוון גם כלפי הקרובים לנו" – פסקה ו'; "בחיי היום-יום יש חשיבות הן לרגשות הן לנימוס" – פסקה ז').
ביסוס ממאמר 3: כללי הנימוס הם "כלי חברתי המקדם את התרבות כולה" (פסקה ז'); "מדובר בצורת ביטוי חיונית מאוד מבחינה חברתית, אך לא אותנטית" (פסקה ד').

שאלה 3

המשותף	הבעת רגשות	נימוסים
המשותף	יסוד של התחשבות בזולת	יסוד של התחשבות בזולת
ההבדלים (1)	התחשבות עמוקה יותר בזולת	התחשבות שטחית יותר בזולת
ההבדלים (2)	תגובה כנה וספונטנית	תגובה לא כנה ולא ספונטנית

(הבדל אפשרי נוסף: ביטוי לערכים עמוקים / ביטוי לערכים שטחיים בלבד).

שאלה 4

א. בהקשר של המאמר הביטוי פירושו שבני האדם נעשים עם הזמן פחות ופחות מנומסים – כל דור צעיר נחשב מנומס פחות מן הדור שקדם לו.

ב. II. הוא מסכים עם הקובלנה הידועה, ובה בעת הוא אינו מאשים את הדור הצעיר.

שאלה 5 – סקירה לדוגמה

הנימוס – בין התחשבות לצביעות

מחוות של נימוס, כמו החזקת דלת או תנועת יד של תודה לנהג, נראות לעיתים עניין שולי, אולם יש להן משמעות חברתית רבה. עם זאת, הנימוסים אינם נתפסים רק באור חיובי.

התרומה המרכזית של הנימוסים היא ההתחשבות בזולת: הם נועדו למנוע פגיעה באחר, בעיקר פגיעות קטנות ובלתי מכוונות (בן־זאב, 2002). מעשה מנומס מבטא הכרה בזולת ובמצבו, והרגע הקצר שבו אנו עוזרים למענו מזכיר לשני הצדדים שהם שווים מבחינה אנושית (מלצר, 2022). נוסף על כך, הנימוס חיוני במיוחד במפגש בין זרים מרקע תרבותי שונה, שכן הוא מבטא כבוד כלפיהם ומונע עלבון שלא במתכוון (בן־זאב, 2002).

לצד זאת, לנימוסים יש גם צדדים בעייתיים. התנהגות מנומסת עשויה להיות מלאכותית ולא כנה, להסתיר את הרגשות האמיתיים ואף להטעות את הזולת (מלצר, 2022; בן־זאב, 2002). יתרה מזאת, אנשים בלתי מוסריים עלולים להיעזר בנימוס כדי להסוות את התנהגותם (בן־זאב, 2002). בעבר אף ראתה החברה הישראלית החלוצית בנימוסים טקסים ריקים, המייצגים עולם של מעמדות נוקשים, וסברה שהם מנוגדים לישרות שביקשה לטפח (מלצר, 2022).

אם כן, הנימוסים מקדמים יחסים מתחשבים בין בני אדם, אף שיש בהם גם מידה של שטחיות ושל צביעות.

ביבליוגרפיה

בן־זאב, א' (נובמבר, 2002). רגשות ונימוס. מקור ראשון. אוחר מ־ makorrishon.co.il/nrg.

מלצר, י' (מרץ, 2022). זה שעולה או זה שיוורד? אלכסון. אוחר מ־ alaxon.co.il.

חלק שני – לשון

שאלה 6

- בארבעה עשר בספטמבר
- תשע מאות תשעים ושניים נשים וגברים
- בין 0 לארבע
- עשרה אחוזים
- ובשלושת המקומות הראשונים (נהגה: ובשלושת)
- פי אחד וחצי
- במקום היחמישה עשר
- יותר מאחד עשר מאמרים
- לפני פסבדע עשרה שנים
- שמונה עקרונות

שאלה 7

- א. לעיתים – תיאור; התנהגות – נושא; מנומסת – לוואי (של "התנהגות"); מסתירה – נושא; את רגשותינו – מושא; האמיתיים – לוואי (של "רגשותינו").
- [לעיתים] תיאור [התנהגות] [מנומסת] לוואי [נושא] [מסתירה] נושא [את רגשותינו] [האמיתיים] לוואי מושא.
- ב. (1) I. משפט פשוט. II. משפט איחוי (מאוחד, מחובר).
- (2) הקשר הלוגי המשותף: ויתור.
- (3) אף על פי שיש תועלת לנימוסים, הם נתפסו ריקים מתוכן. (משפט מורכב)
- או: לנימוסים יש תועלת, ובכל זאת הם נתפסו ריקים מתוכן. (משפט איחוי)

שאלה 8

- א. (1) I. עשויה למנוע; IV. הלכו והתרבו.
- (2) II. נהפכה לנעימה – נושא שמני (הנושא: "לנעימה"); III. מבטאות – נושא פועלי.
- ב. [אם נבחן את התועלת [שיש בהתנהגות מנומסת], פסוקית לוואי [פסוקית (תיאור) תנאי נוכל להבין את תחום הנימוסים כולו].
- ג. (1)+(2) I. חיונית, אך לא אותנטית – לוואי (של "צורת ביטוי").
- II. באוטובוס או ברכבת – תיאור (מקום).
- (3) בחלק הכולל במשפט I הקשר הלוגי הוא ניגוד.

שאלה 9

- א. (1) I. כנראה II. אולי
(2) התפקיד המשותף: הבעת ספק / חוסר ודאות (הכותב או הדובר אינו בטוח בדבריו).
- ב. אין – נשוא; אינו – אוגד.
(1) יש לתת את הדעת על הבעיה הרצינית ש(יש) לנו – ה"יש" השני (בפסוקית "שיש לנו").
(2) מעל ה"יש" הראשון: צריך / חשוב / כדאי / חובה / אפשר / מוטב / רצוי / עלינו.
- ד. (1) בחירת הנציג
(2) משמעות 1: הנציג בחר (במשהו או במישהו) – הבחירה שהנציג עשה.
משמעות 2: הנציג נבחר / בחרו את הנציג – העובדה שהוא נבחר.

שאלה 10

- א. (1) כללים לניהול שיחה, אופן האכילה וצורת הלבוש
(2) לעניינים שוליים
(3) מושא
- ב. ביטויים בלשון נקייה, כגון "לדעתי" ו"נדמה לי", מאפשרים להבליע עמדה נחרצת במעטפת של נימוס. או: "לדעתי" ו"נדמה לי", ביטויים בלשון נקייה, מאפשרים להבליע עמדה נחרצת במעטפת של נימוס.
- ג. 1. אמור שלום בקידה קלה!
2. השאר את הנעליים בכניסה לבית!
3. אל תפגין רגשות בציבור!
4. (בארוחה) שתה את המרק ישירות מן הקערה!
(מתקבלות גם צורות נקבה או רבים: אמרי / אמרו, השאירי / השאירו, אל תפגיני / אל תפגיניו, שתי / שתו.)

שאלה 11

- א. (1) עולים – נשוא; העולים – נושא; עומדים – נשוא; הממהרים – נושא.
(2) שתיים מאלה: כיצד / בהשתאות / (במדרגות הנעות) / צמודים / (לימין) / בנוחות / משמאל.
(3) מי שממהר מדלג בנוחות משמאל לאנשים העומדים. (או: מי שממהרים מדלגים...)
- ב. I. פסוקית לוואי
II. פסוקית סיבה (תיאור סיבה)
III. פסוקית מושא
IV. פסוקית נשוא

שאלה 12

הפועל	השורש	הבניין
נִכְל	י-כ-ל	פעל (קל)
מְקַנֵּית	ק-נ-י/ה	הופעל
הוֹקִיעוּ	י-ק-ע	הפעיל
הִצְטִירוּ	צ-י-ו-ר	התפעל
הוֹאֵץ	א-ו-ץ	הופעל
מוֹרָה	י-ר-י/ה	הפעיל

- א. (1) מְתִיר – לְנַתֵּר (נ-ת-ר)
 (2) מְיָתֵר – לְהוֹתִיר (י-ת-ר)
 (3) הִתְרָה – הִתְרָאָה (ת-ר-י/ה)
 (4) תֵּר – מְתִיר (ת-ו-י-ר)

שאלה 13

- א. (1) ש-י-ו-ח (ש-י-ו-ח)
 (2) צמד I: פועל: מְשׁוֹחֵחַ; שם פעולה: שְׁיַחוּחַ; הבניין: פיעל.
 צמד II: פועל: שָׁח; שם פעולה: שְׁיַחָה; הבניין: קל (פעל).

- ב. (1) י-ע-ד
 (2) עָד
 (3) הָעִיד, תְּעוּדָה
- ג. הפועל: מצויים – הבניין: קל (פעל, בינוני פעול)
 הפועל: מדובר / מנוגדים – הבניין: פועל (פעל)
 הפועל: נתפסת – הבניין: נפעל

שאלה 14

- א. (1) מגיעים - פועל; עולים - שם עצם; מתמודדים - פועל; מקובלים - שם תואר.
(2) מגיעים - נ-ג-ע; עולים - ע-ל-י/ה.

ב. (1) נ-ע-ם

(2) השורש: נ-ו-ע; הבניין: קל (פעל).

- ג. (1) המילה במשפט II: אָכִילָה - צורן הנטייה ה', ומשמעותו: נקבה.
(2)

	המשקל	משמעות המשקל
I. ...ובאופן האכילה.	קטילה	שם פעולה
II. העוגה אכילה...	קטיל (+ צורן נקבה)	תכונה / שם תואר (ניתן לאכול אותה)

שאלה 15

א. (1) ח-ו-י/ה

(2) מְחֹת (היד) - משמעות הצורן הסופי: סמיכות (צורת הנסמך).
או: מְחֹת (אלה) - משמעות הצורן הסופי: נקבה רבות / רבות.

- ב. - מהות: 'ז' הוא צורן גזירה, ומשמעותו הפשטה (שם מופשט).
- מהות: 'י' הוא צורן גזירה, ומשמעותו שם תואר (תכונה).
- מהותית: ת' הוא צורן נטייה, ומשמעותו נקבה.

ג. הבסיסים של המילים בנקאי, ספורטאי (בנק, ספורט) הם בסיסים שאולים מלעז (מילים לועזיות), ואילו הבסיסים של דבוראי, ימאי (דבורה, ים) הם בסיסים עבריים.

ד. בימינו המחיר שנגבה על הפרת כללי נימוס נמוך מן המחיר שנגבה על הפרתם של כללי נימוס אלה בימי הביניים.

שאלה 16

- א. I. השורש: י-נ-י/ה; השם שאינו באותו המשקל: הַגִּירָה.
II. השורש: ג-ל-י/ה; המילה מאותה הגזרה: תָּנָאִי.

ב. מוֹנֵעַ

- ג. (1) רָפְכַת - שורש ומשקל; רָפְכַל - הלחם בסיסים; פְּרָמְלִית - בסיס וצורן סופי.
(2) רָפְכַת - גִּלְשָׁן; רָפְכַל - קִטְנוֹעַ; פְּרָמְלִית - הֶסְעִית.
(3) מְסוּק - נְסִיקָה; מְטוּס - טִיסָה; דָּאוֹן - דָּאִיָּה.